

Ks. Mirosław Sitarz

ZADANIA KOLEGIUM KONSULTORÓW *SEDE IMPEDITA*

Zadania, które kodeks nakłada na kolegium konsultorów różnicują się w zależności od sytuacji w jakiej znajduje się stolica biskupia.

W sytuacji *sede plena* kolegium konsultorów jest wyłącznie organem doradczym biskupa diecezjalnego, który jest obowiązany do ważności aktu administracyjnego wysłuchać opinii konsultorów w określonych prawem przypadkach (kan. 494 §1-2 i 1277) i uzyskać zgodę tego gremium na dokonanie alienacji w następujących sytuacjach określonych w kan. 1277, 1291 i 1292 §1-2 oraz transakcji przewidzianych w kan. 1295¹.

Na zadania kolegium konsultorów w sytuacji *sede vacante* składają się czynności o charakterze administracyjnym, władczym i konsultatywnym. Ich występowanie zależy od poszczególnych etapów kierowania Kościołem partykularnym podczas wakansu stolicy biskupiej².

Zadania kolegium konsultorów w sytuacji *sede impedita* wynikają z warunków współtworzących tę sytuację, potrzeb duszpasterskich i zasad kierowania diecezją w przypadku przeszkodzenia stolicy biskupiej. Zadania konsultorów w tej wyjątkowej sytuacji mimo, iż są ważne dla zachowania ciągłości władzy w diecezji i zabezpieczenia pasterskiej posługi wiernym, niekiedy bywają

¹ Zadania te zostały omówione w poprzednim numerze BSK, s. 41-53.

² Zob. J. Krukowski, Kolegium konsultorów. Nowy organ władzy w strukturze Kościoła partykularnego, SS 5(1985-1989), s. 22-29.

pomijane przez kanonistów a nawet ustawodawców³, dlatego też stały się one przedmiotem rozważań w niniejszym artykule.

1. Warunki zaistnienia sytuacji *sede impedita*

Istnieją trzy warunki zaistnienia sytuacji *sede impedita*, których łączne spełnienie uprawnia kolegium konsultorów do podjęcia zadań przewidzianych prawem:

1. Niemożliwość zarządzania diecezją przez biskupa diecezjalnego;
2. Niemożliwość kierowania diecezją przez biskupa koadiutora;
3. Niemożliwość kierowania diecezją przez inne osoby uprawnione albo brak wykazu zastępców na wypadek *sede impedita*.

1.1. Niemożliwość zarządzania diecezją przez biskupa diecezjalnego

Zdaniem prawodawcy kodeksowego sytuacja *sede impedita* zachodzi, gdy biskup diecezjalny na skutek uwięzienia, wydalenia, wygnania lub niezdatności jest całkowicie pozbawiony możliwości sprawowania posługi pasterskiej w diecezji, nie mogąc nawet listownie porozumiewać się z diecezjanami (kan. 412). Przez uwięzienie (*captivitas*) biskupa diecezjalnego należy rozumieć nie tylko osadzenie go w więzieniu, lecz także zastosowanie wobec niego aresztu domowego (internowanie). Wygnanie (*relegatio*) polega na usunięciu biskupa z jego diecezji, połączonym z zakazem powrotu do niej. Wydalenie (*exilium*) oznacza zazwyczaj przymusowe opuszcze-

³ Por. Postanowienia Konferencji Episkopatu Polski w sprawie Rad Kapłańskich i Kolegium Konsultorów, PO nr 26/86, s. 1-4; Akta Konferencji Episkopatu Polski 1 (1998), s. 139-142.

nie kraju. Niezdolność (*inhabilitas*) stanowi stan natury psychicznej lub fizycznej, który uniemożliwia biskupowi kierowanie diecezją⁴.

O istnieniu sytuacji *sede impedita* w tych okolicznościach można jednak mówić dopiero wówczas, gdy niemożliwość sprawowania posługi pasterskiej przez biskupa diecezjalnego będzie całkowita (*plane praepediatur*). Z prawnego punktu widzenia występuje ona wtedy, gdy biskup diecezjalny nie może kierować swoją diecezją ani bezpośrednio, ani też pośrednio, np. przez swojego wikariusza generalnego, wikariusza biskupiego lub ich zastępców (zob. kan. 477, lub drogą korespondencji).

Powstaje pytanie, kto orzeka o tym, że w danym przypadku zachodzi sytuacja przeszkodzenia stolicy biskupiej, w następstwie której kolegium konsultorów zyskuje szereg uprawnień i przejmuje ważne obowiązki prawne?

W sytuacji *sede impedita* należy zachować sposób postępowania określony w kan. 413 §1-2. Najwyższy prawodawca kościelny w tym kanonie postanawia, że: jeśli Stolica Apostolska czego innego nie postanowi, kierowanie diecezją w przypadku przeszkody w działaniu stolicy biskupiej przysługuje biskupowi koadiutorowi, ewentualnie innym osobom wyznaczonym w wykazie biskupa diecezjalnego, sporządzonym na wypadek *sede impedita*, czy też tymczasowemu administratorowi diecezjalnemu, wybranemu przez kolegium konsultorów⁵. Natomiast §3 tego kanonu postanawia, że *kto zgodnie z przepisem §§ 1 lub 2, przejął rządy diecezją, powinien możliwie najszybciej*

⁴ T. Pawluk, Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II, t. II, s. 196.

⁵ Zdaniem C. Solera sytuacje *sede impedita* i *sede vacante* są uprzywilejowanymi okazjami, w których manifestuje się szczególnie wyraźnie funkcja *munus petrinum*, czyli wykonywanie bezpośredniej władzy papieskiej w stosunku do danego Kościoła partykularnego. Zob. C. Soler, La jurisdicción cumulativa como manifestación de la "communio potestatum", w: W. Aymans, K. T. Geringer, H. Schmitt, Das Konsoziative Element in der Kirche. Akten des VI Internationalen Kongresses für kanonisches Recht, St. Ottilien 1989, s. 321-330; tenże, Comentario al can.413, w: Comentario exegetico al Código de Derecho Canonico, t. II, Pamplona 1996, s. 843-846.

powiadomić Stolicę Apostolską o przeszkodzie w działaniu stolicy biskupiej i o podjęciu zadania. Z treści przytoczonego paragrafu wynika, że czynność powiadomienia Stolicy Apostolskiej następuje po przejęciu zarządu diecezją, a więc uprzednia ocena, czy zachodzi sytuacja *sede impedita* powinna należeć do jakiegoś organu diecezjalnego względnie metropolity. Niestety, nie ma wyraźnego przepisu, który zlecałby konkretnemu podmiotowi prawa powyższe zadanie. Istniejącą w tej materii lukę prawną należy więc zgodnie z przepisem kan. 17 uzupełnić paralelną dyspozycją, jeżeli taka istnieje w prawie. Taką dyspozycję zawiera kan. 415, który dotyczy niemożności kierowania diecezją przez biskupa diecezjalnego z powodu zaciągniętej kary kościelnej. Rzeczony kanon wiąże obowiązek powiadomienia o tej sytuacji z metropolitą lub gdy go nie ma, lub o niego chodzi, z najstarszym promocją sufraganiem. Wobec powyższego trzeba przyjąć, że organem upoważnionym przez prawo do powiadomienia Stolicy Apostolskiej, że stolica biskupia jakiejś sufraganii jest przeszkodzona, należy do metropolity, a w przypadku jego nieobecności lub gdyby chodziło o przeszkodzenie samego metropolity, do najstarszego promocją sufragana.

2. Niemożliwość kierowania diecezją przez biskupa koadiutora lub brak wykazu zastępców

Zgodnie z kan. 413 §1 w sytuacji *sede impedita* uprawnionymi do zarządzania diecezją są: biskup koadiutor, biskup pomocniczy, wikariusz generalny lub biskupi albo inny kapłan wyznaczony według kolejności ustalonej przez biskupa diecezjalnego. Jednak w sytuacji braku osób uprawnionych na podstawie kan. 413 §1 odpowiedzialność za zarząd diecezją przechodzi na kolegium konsultorów. Podstawą do tego jest wyraźny przepis kan. 413 §2: *Jeżeli nie ma biskupa koadiutora lub ma przeszkody i nie ma wykazu, o którym w §1, wtedy kolegium konsultorów wybiera kapłana, aby kierował diecezją.*

Według obowiązujących przepisów prawa wykaz osób upoważnionych do kierowania diecezją w sytuacji *sede impedita*, biskup diecezjalny powinien podać do wiadomości metropolity i odnawiać przynajmniej co trzy lata. Pieczę nad nim w diecezji z mocy prawa sprawuje *sub secreto* kanclerz kurii diecezjalnej (kan. 413 §1). Natomiast metropolita powinien przekazać go swojemu najstarszemu promocją sufraganowi, a arcybiskup archidiecezji bezsufragalnej metropolicie, wybranemu przez siebie i zaaprobowanemu przez Stolicę Apostolską, a ściślej mówiąc Kongregację ds. Biskupów, ponieważ zgodnie z art. 75 konst. apost. Jana Pawła II *Pastor bonus*, do jej kompetencji należą sprawy związane z obsadą i zarządzaniem Kościołami partykularnymi⁶. W praktyce biskup diecezjalny sporządza dwa egzemplarze takiego wykazu osób upoważnionych przez niego do zarządzania diecezją na wypadek, gdyby stolica biskupia została przeszkodzona. Drugi z nich trafia jako dokument poufny do kanclerza kurii, który powinien go złożyć w tajnym archiwum kurialnym.

Gdyby się okazało, że żadna z osób wymienionych w wykazie nie może podjąć się zadania kierowania diecezją albo tego rodzaju wykaz nie został sporządzony, wówczas kanclerz kurii jest obowiązany donieść o tym fakcie najstarszemu święceniom konsultorowi. Ten bowiem w takiej sytuacji pełni funkcję przewodniczącego kolegium konsultorów⁷. Na kolegium zaś konsultorów spoczywa zadanie wyboru tymczasowego rządcy diecezji (kan. 413 §2).

⁶ PB, art. 75: *Congregatio ea cognoscit quae Ecclesiarum particularium constitutionem et provisionem necnon episcopalis muneris exercitium respiciunt in Ecclesia Latina, salva competentia Congregationis pro Gentium Evangelizatione. AAS 80(1986), s. 481-486.*

⁷ Zob. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II*, t. II, s. 243.

3. Zarząd diecezją *sede impedita*

Istnieje problem, czy kolegium konsultorów w sytuacji *sede impedita* przejmuje tymczasowe rządy w diecezji do czasu objęcia urzędu przez prawnie wybranego rządcę diecezji, gdy spełnione są wszystkie warunki określone w kan. 413 §1, a mianowicie gdy, w diecezji nie ma:

- 1) biskupa koadiutora albo sam ma przeszkodę;
- 2) biskupa pomocniczego, wikariusza generalnego lub biskupiego albo żadnej z osób umieszczonych w wykazie, sporządzonym przez biskupa diecezjalnego zaraz po objęciu swojego urzędu w powierzonym mu Kościele partykularnym.

W odpowiedzi na powyższe pytanie w literaturze kanonicznej można wyróżnić dwa stanowiska:

1. Szereg komentatorów KPK/1983 pomija tę kwestię. Czynią tak prawdopodobnie dlatego, iż ustawodawca kodeksowy nie podaje w tej sprawie żadnego przepisu. Poprzestają więc na omówieniu kompetencji kolegium konsultorów do wyboru kapłana, aby rządził diecezją tymczasowo⁸.
2. Niektórzy komentatorzy KPK/1983 stoją na stanowisku, iż w praktyce może zaistnieć nadzwyczajna sytuacja *sede impedita*, w której nie ma osób wyliczonych w kan. 413 §1, które na mocy prawa są upoważnione do objęcia tymczasowego zarządu diecezją. Wówczas kolegium konsultorów zanim dokona wyboru zgodnie z kan. 413 §2 może sprawować tymczasowo zarząd diecezją⁹.

⁸ Por. P. Erdő, Egyházig, Budapest 1991, s. 285-286; J. T. Martin De Agar, Elementi di Diritto Canonico, Roma 1996, s. 92-93; F. D'Ostilio, Prontuario del Codice di Diritto Canonico, Città del Vaticano 1996, s. 235; J. I. Arrieta, Diritto dell'organizzazione ecclesiastica, Milano 1997, s. 435-436; F. J. Ramos, La diocesi nel Codice di Diritto Canonico, Roma 1997, s. 270.

⁹ Por. J. Krukowski, Kolegium konsultorów, s. 27; C. Soler, Comentario al can. 413, w: Comentario exegetico al Codigo de Derecho Canonico, t. II, Pamplona 1996, s. 843-846; J. Dudziak, Kolegium Konsultorów, jego struktura

Uważam, że w takiej sytuacji istnieje pewna analogia między *sede impedita* i *sede vacante*, w której na mocy kan. 419 zarząd diecezją przechodzi na kolegium konsultorów aż do momentu dokonania wyboru tymczasowego rządcy diecezją. Zastosowanie tej dyspozycji dotyczącej tymczasowego zarządu diecezją przez kolegium konsultorów domaga się bowiem taka sama racja, jaką jest potrzeba zaradzenia dobru wiernych należących do diecezji, do momentu wyboru kapłana, który będzie tymczasowo rządził diecezją.

Trzeba jednakże podkreślić, że kolegium konsultorów w takiej sytuacji powinno działać z wszelką roztropnością i zachować zasady określone w kan. 421 i 423-425¹⁰:

W okresie między przejściem zarządu diecezją i powierzeniem go wybranemu kapłanowi, kolegium konsultorów ma więc władzę rządzenia właściwą ordynariuszowi miejsca, ale tylko w takim samym zakresie, w jakim prawo przyznaje ją administratorowi diecezjalnemu w sytuacji *sede vacante*, z tą różnicą, że podejmowane przez to gremium akty władzy mają charakter kolegialny.

W sytuacji *sede impedita* kolegium konsultorów, zarządza diecezją wyłącznie do czasu dokonania wyboru kapłana, który ma rządzić diecezją aż do czasu ustania przeszkody w kierowaniu nią przez biskupa diecezjalnego. Prawodawca kościelny wymaga w kan. 414, aby ten, kto zgodnie z przepisem §§ 1 i 2 kan. 413 przejął zarząd diecezją w sytuacji *sede impedita*, powiadomił możliwie najszybciej Stolicę Apostolską o przeszkodzie w działaniu stolicy biskupiej i o podjęciu zadania. Taki sposób zabezpieczenia zarządu diecezją zdaniem C. Solera ma teologiczne uzasadnienie w prymacie Biskupa Rzymu a jednocześnie spełnia wymogi dobrego zarządzania¹¹.

organizacyjna i zadania, w: Tarnowskie Studia Teologiczne, t. X, cz. 2, s. 389-401.

¹⁰ Por. C. Soler, tamże, s. 845.

¹¹ Por. C. Soler, tamże, s. 846.

4. Wybór tymczasowego rządcy diecezji *sede impedita*

Jedynym zadaniem, do jakiego kan. 413 §2 wyraźnie upoważnia kolegium konsultorów jest dokonanie wyboru kapłana, aby kierował diecezją na czas przeszkodzenia stolicy biskupiej.

Według obowiązujących przepisów prawa kanonicznego zwołanie zebrania kolegium konsultorów celem wyboru rządcy diecezji *sede impedita* należy do najstarszego święceniami konsultora, któremu w tej nadzwyczajnej sytuacji przypada przewodniczenie zespołowi konsultorów. W zwyczajnych warunkach przewodniczącym konsultorów jest biskup diecezjalny, jego delegat albo w *sede vacante* administrator diecezjalny.

Kan. 413 §3 stanowi, że tymczasowy rządcą diecezji ma być wybrany spośród kapłanów. Prawodawca nie precyzuje w nim, jakie przymioty powinien posiadać tymczasowy rządcą diecezjalny. Z ogólnego sformułowania kan. 413 §3 wynika jedynie, że wybrany może zostać każdy kapłan (sacerdos), czyli prezbiter, o ile nie znajduje się w karze kościelnej, pozbawiającej go biernego prawa wyborczego (por. kan. 1336 §1, 2°) lub zabraniającej sprawowania urzędów kościelnych czy aktów władzy rządzenia, np. w ekskomunice (zob. kan. 1331). Prawodawca nie stawia także w omawianym kan. 413 §2 wyraźnego wymogu, żeby kandydat na tymczasowego administratora diecezji był kapłanem inkardynowanym do diecezji, której stolica jest przeszkodzona.

Nadto należy zauważyć, że kodeks nie podaje specjalnych przepisów dotyczących sposobu dokonania wyboru na urząd tymczasowego administratora diecezji *sede impedita*. Z tego względu należy zastosować przepis kan. 424 oraz kan. 165-178, które obowiązują przy wyborze administratora diecezji *sede vacante* (zob. kan. 424). Kandydat na urząd tymczasowego administratora diecezji *sede impedita* powinien odznaczać się również tymi samymi przymiotami, których żąda prawo kanoniczne od kandydata na urząd administratora *sede vacante*. Kandydat ten powinien: 1) być kapłanem, który ukończył trzydzieści pięć lat życia i nie był wcześniej wybrany na

przeszkodzoną stolicę biskupią; 2) odznaczać się wiedzą i roztropnością (425 §1-2).

Przy założeniu, że powyższe przepisy mają zastosowanie do tymczasowego rządcy diecezji *sede impedita*, należy również sądzić, że nieważne z mocy samego prawa byłyby akty władzy rządzenia wydane przez niego, gdyby nie ukończył trzydziestu pięciu lat życia lub był wcześniej wybrany na ten urząd (por. kan. 425 §1-2).

Zdaniem J. R. Pundersona jest rzeczą godną zalecenia, żeby konsultorzy dokonujący wyboru tymczasowego administratora diecezji wzięli pod uwagę wymogi stawiane przez prawo kandydatowi na wikariusza generalnego (konieczność posiadania stopnia doktora teologii lub prawa kanonicznego albo przynajmniej biegłości w tych dziedzinach oraz prawości, roztropności i doświadczenia w załatwianiu spraw) i wybrali na tymczasowego administratora diecezji kapłana odznaczającego się tymi przymiotami¹².

5. Przyjęcie do wiadomości rezygnacji z urzędu tymczasowego rządcy diecezjalnego

Prawodawca w kan. 414 stanowi: *kto zgodnie z kan. 413 zostanie powołany do sprawowania tymczasowo pasterskiej posługi diecezją, a więc tylko w okresie przeszkody w działaniu stolicy, w pasterzowaniu diecezją ma te same obowiązki i posiada tą samą władzę, jakie prawo przyznaje administratorowi diecezji*. Takie sformułowanie kan. 414 wskazuje, że status prawny tymczasowego rządcy diecezji określają przepisy zawarte w kan. 427-430, odnoszące się do administratora diecezjalnego.

Należy zauważyć, że skoro wybrany przez to gremium tymczasowy zarządca diecezji ma takie same obowiązki i jak administrator diecezji, to może także zrzec się powierzonego mu zadania. W tym przypadku kolegium konsultorów zgodnie z kan. 430 §2 ma obo-

¹² Zob. J. R. Punderson, *Dioecesan consultors*, przypis 111, s. 269.

wiązek przyjęcia jego rezygnacji. Do ważności zrzeczenia kan. 189 §1, który postanawia, iż *rezygnacja — czy wymaga przyjęcia, czy nie — powinna być złożona temu, kto powierza urząd, o który chodzi, i to na piśmie albo też ustnie wobec dwóch świadków*. Należy podkreślić, że kolegium konsultorów w tym przypadku nie jest organem przyjmującym rezygnację, ponieważ rezygnacja z urzędu tymczasowego rządcy diecezjalnego nie wymaga akceptacji¹³. Rezygnacja jako taka osiąga swój skutek z chwilą, gdy rezygnujący zakomunikuje swoją wolę zgodnie z prawem, czyli na piśmie lub wobec dwóch świadków (kan. 189 §1).

Ponieważ rezygnacja z urzędu tymczasowego rządcy diecezji osiąga natychmiastowy skutek z chwilą jej złożenia wobec kolegium konsultorów, wówczas ten, kto złożył rezygnację, nie może już jej odwołać. Ale ten kto złożył rezygnację może ten urząd otrzymać nadal z innego tytułu (zob. kan. 189 §4).

Gdy z kolei kolegium konsultorów uzna, że rezygnacja z zajmowanego urzędu tymczasowego rządcy diecezji została dokonana i nie ma uzasadnionego tytułu, powinno niezwłocznie wybrać inną osobę na ten urząd.

6. Asystencja przy objęciu urzędu biskupa koadiutora lub biskupa pomocniczego

Ustawodawca w kan. 404 §3 przewiduje jeszcze jedną funkcję dla kolegium konsultorów w sytuacji *sede impedita*, a mianowicie asystencję przy objęciu urzędu biskupa koadiutora i biskupa pomocniczego. Otóż, gdyby biskup diecezjalny miał niepokonalne przeszkody w sprawowaniu zarządu swoją diecezją, a w tym czasie został mianowany biskup koadiutor lub biskup pomocniczy dla jego diecezji, wtedy do ważności objęcia każdego z tych urzędów wystarcza, że biskup koadiutor lub biskup pomocniczy przedstawią apostolskie

¹³ J. I. Arrieta, *Diritto dell organizzazione ecclesiastica*, Milano 1987, s. 391.

pismo nominacyjne kolegium konsultorów, w obecności kanclerza kurii diecezjalnej (kan. 404 §3). *Ipsa facto*, po takim objęciu urzędu biskup koadiutor wchodzi w prawa i obowiązki administratora diecezjalnego na mocy przepisu kan. 413 §1¹⁴. Natomiast zapoznanie się z treścią pisma apostolskiego dotyczącego objęcia urzędu przez biskupa pomocniczego nie upoważnia go do zarządzania diecezją, chyba że istniejący wykaz biskupa diecezjalnego na wypadek *sede impedita* uwzględniałby jego osobę z zaznaczeniem precedencji, jeżeli zostałby biskupem i o ile tymczasowy rządcą diecezji nie został jeszcze wybrany. Wówczas kanclerz kurii diecezjalnej, po konsultacji z metropolitą, powinien ogłosić bpa nominata tymczasowym zarządcą diecezji.

Tytułem uzupełnienia należy dodać, że każdy, kto zgodnie z prawem został powołany na urząd tymczasowego rządcy diecezji, staje się tym samym przewodniczącym kolegium konsultorów (por. kan. 502 §2).

¹⁴ Objęcie urzędu koadiutora *sede impedita* nie jest równoznaczne z objęciem tego urzędu *sede vacante*, ponieważ w drugim przypadku staje się on automatycznie biskupem diecezji, dla której został ustanowiony, jeżeli zgodnie z przepisami prawa objął swój urząd.